Αναστάσεις ζώων στους βίους των Αγίων (Σουλτάνα Λάμπρου, Λέκτωρ Θεολογικής Σχολή Α.Π.Θ.)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 7 Αυγούστου, 2014

Άλογος φύση και ανάσταση

Ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο στο τέλος της δημιουργίας, αφού πρώτα δημιούργησε ολόκληρο τον άλλον κόσμο, τον έπλασε όμως «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσίν» Του, «ουχ ως απόβλητος εν εσχάτοις απορριφθείς αλλ' ως άμα τη γενέσει βασιλεύς είναι των υποχειρίων προσήκων»1. Ο άνθρωπος αν και πολύ κατώτερος στη δύναμη από τα άλογα ζώα, ωστόσο είναι διορισμένος βασιλεύς των αλόγων και των αψύχων και με το λογικό που κατέχει δύναται να υψωθεί μέχρι και τον ουρανό2. Η δημιουργία του κόσμου από τον Θεό προ της πλάσεως του ανθρώπου απέβλεπε στην ετοιμασία του βασιλείου, του οποίου ηγεμών επρόκειτο να εγκατασταθεί ο άνθρωπος3. Η άλογος κτίση αποκτά την αξία της μόνο ως έργο του Δημιουργού και αναφέρεται στον Θεό και στον άνθρωπο, που είναι η εικόνα Του στον κόσμο. Ο κόσμος δεν αποτελεί αυτοαξία και αυτοσκοπό, δημιουργήθηκε με σκοπό να προσφέρει τις υπηρεσίες του στον άνθρωπο στις ποικίλες ανάγκες του, στην διακονία του οποίου βρίσκεται το νόημα της υπάρξεώς του, διότι η ιστορία αυτού προσδιορίζει την ιστορία και την μοίρα του κόσμου4. Η κυριαρχία του ανθρώπου στην κτίση δεν έχει μόνο δικαιώματα, αλλά και υποχρεώσεις, του δόθηκε η εντολή του «εργάζεσθαι αυτόν (κόσμον) και φυλάσσειν»5, να προστατεύει δηλαδή και **να αγαπά την δημιουργία, να συμβιώνει αρμονικά μαζί της**.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας διδάσκουν ότι ο άνθρωπος αποτελεί κρίκο μεταξύ του Θεού και του υλικού κόσμου, ενσωματώνοντας ως είδος «μικρόκοσμου» ολόκληρο την υλική δημιουργία, τον «μακρόκοσμο» και συνδέοντάς την με τον Θεό6. Η αρμονική όμως σχέση του ανθρώπου και της φύσεως διαταράχθηκε με την πτώση των πρωτοπλάστων. Έπαψε πλέον ο άνθρωπος να αποτελεί το κέντρο, όπου ενώνονται το φυσικό και το θεϊκό στοιχείο. Το «καλά λίαν»7 της δημιουργίας αλλοιώθηκε πρωτογενώς στον άνθρωπο και μέσω αυτού, ως κακό, φθορά, εξαχρείωση και

θάνατος **πέρασε και σ' ολόκληρο την κτίση**. Οι συνέπειες της πτώσεως δεν περιορίσθηκαν μόνο στο ανθρώπινο γένος, αλλά επεκτάθηκαν και στην άλογο κτίση. Η κτίση υποτάχθηκε στην ματαιότητα, στην φθορά και αναμένει την απελευθέρωση από την δουλεία της φθοράς, συστενάζουσα και συνωδίνουσα μετά του πεπτωκότος και αμαρτάνοντος ανθρώπου8. Ο φυσικός κόσμος οδηγήθηκε σε κατάσταση πτώσεως και αποστασίας και τα ζώα άρχισαν να αρνούνται την υποταγή στον άνθρωπο9.**Ο δε άνθρωπος εμμένοντας στην αμαρτία αντιμετωπίζει την κτίση ωφελιμιστικά με αποτέλεσμα να αυξάνεται επικίνδυνα η έλλειψη αγάπης και σεβασμού προς τη φύση και να συμβάλλει στην εκμετάλλευση και τη φθορά της. Δεν την αντιμετωπίζει πλέον ως ιερέας που οφείλει να την αναφέρει στον Δημιουργό, αλλά ως δυνάστης και καταστροφέας**10.

Η συμφιλίωση του ανθρώπου με την άλογο κτίση επανακτάται με την εν Χριστώ ανακαίνιση του ανθρώπου και την αποκατάσταση της προς τον Θεόν κοινωνίας του. Ο Χριστός ενηνθρώπησε για να λυτρώσει τον άνθρωπο και να τον αποκαταστήσει στην αρχέγονο προπτωτική του κατάσταση11. Η σωτηρία του ανθρώπου βέβαια και όχι του κόσμου είναι ο τελικός στόχος της θείας οικονομίας. Ο κόσμος αποτελεί το αναγκαίο πλαίσιο για την πνευματική τελείωση και σωτηρία του ανθρώπου με τελικό σκοπό την δόξα του Θεού. Η μοίρα του κόσμου ακολουθεί την ιστορία του ανθρώπου και αν δεν υπάρξει πνευματική αναστροφή και διάσωση του ανθρώπου, η διάσωση της δημιουργίας καθίσταται αδύνατος. Ο Θεός έγινε άνθρωπος, κατά τον άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή , διότι δια του ανθρώπου μόνον η φύσις δύναται να αποκτήσει την ενότητα με το Θεό, και με την Ανάσταση του Σωτήρα φανερώνεται ότι η φύσις μπορεί να έχει την αιωνιότητα μόνο στην ένωση του Θεού με τον άνθρωπο12.

Κατά το σχέδιο του Θεού η παρούσα ζωή δεν αποτελεί τον αιώνιο του ανθρώπου κλήρον, αποτελεί προσωρινό στάδιο αγώνος με σκοπό την επικάρπωση των αγαθών της μελλούσης. Η σκοπιμότητα της υπάρξεως στον κόσμο των ζώων δεν υπερβαίνει τα όρια της παρούσης ζωής13. Είναι σαφές σύμφωνα με την Αγία Γραφή και την Παράδοση της Ορθοδόξου Εκκλησίας ότι ο κόσμος θα οδηγηθεί εις το τέλος του. Η συντέλεια του κόσμου συμπίπτει με την ανάσταση των νεκρών και την καθολική κρίση και δεν πρόκειται περί εξαφανίσεώς του, αλλά περί ανακαινίσεως και ανανεώσεώς του. Ο άγιος Μαρτίνος σε συζήτηση που είχε με ειδωλολάτρη του είπε ότι μόνο οι άνθρωποι έρχονται σε κρίση και ανασταίνονται και όχι τα άλογα ζώα14. Όμως επειδή η κτίση εξαιτίας του ανθρώπου έγινε φθαρτή εξαιτίας αυτού θα καταστεί άφθαρτη, θα ακολουθήσει την ευμορφία και την φύση των ανισταμένων ανθρωπίνων σωμάτων15. Αυτήν την τελική ανακαίνιση του κόσμου κατανοεί και προγεύεται ο άνθρωπος μέσα στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Με την ευχαριστιακή προσφορά και χρήση της ύλης μεταμορφώνεται η κτίση, αφού με δικά της στοιχεία ιερουργείται το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.

Θαύματα ανάστασης ζώων

Ο άνθρωπος που πορεύεται στην κατά Χριστόν τελείωση, όταν δεχθεί την χάρη του Θεού, καθίσταται πηγή αγιασμού ολοκλήρου της φύσεως. Ο κόσμος επηρεάζεται από την συμπεριφορά του ανθρώπου και παρουσιάζεται γαληνεμένος και υπάκουος ενώπιον ισορροπημένων πνευματικών ανθρώπων. Η μελέτη των βίων των αγίων καθιστά ευδιάκριτη την σχέση σεβασμού των αγίων προς την φύση και αντίστροφα. Πολλές και ποικίλες αφηγήσεις είναι γνωστές περί των ζώων, αγρίων θηρίων μάλιστα, τα οποία ήταν στενά συνδεδεμένα με τους αγίους και βρίσκονταν σε αρμονική και πιστή σχέση μαζί τους, τους υπάκουαν και τους υπηρετούσαν άγρια θηρία, όπως λιοντάρια, αρκούδες, κροκόδειλοι κ.α. οι άγιοι αντιμετωπίζουν την κτίση σε σχέση με τον Θεό. Ζώντας την προπτωτική κατάσταση διατηρούν αρμονική σχέση με όλη την κτίση. Νοιώθουν τους στεναγμούς και τις οδύνες της κτίσεως.

Στους βίους των αγίων αναφέρονται αναστάσεις ζώων, που βέβαια ενεργούνται έχοντας συγκεκριμένο σκοπό πάντα υψηλό και ανώτερο. Οι άγιοι παρεμβαίνουν φυσικά θανατώνοντας τα ζώα, όταν αυτά στρέφονται εναντίον του ανθρώπου και του προξενούν καταστροφές, η ανασταίνοντάς τα, όταν καθίστανται απαραίτητα προς ανακούφιση του πόνου και της ταλαιπωρίας των αφεντικών τους.

Στην φυλακή, όπου ευρίσκονταν φυλακισμένος ο άγιος Γεώργιος από τον συγκάθεδρο του Διοκλητιανού, τον Μαγνέντιο, προσήλθε ο γεωργός Γλυκέριος παρακαλώντας τον άγιο να αναστήσει τον βούν, που του ήταν απαραίτητος στην εργασία του. Η ανάσταση του ζώου που ενήργησε ο άγιος Γεώργιος οδήγησε τον ειδωλολάτρη Γλυκέριο σε άφοβη ομολογία πίστης στον Θεό των Χριστιανών, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη και το μαρτύριό του16. Ο Γλυκέριος εγκατέλειψε την προτέρα πίστη του και κατέστη ουσιαστικά κληρονόμος της αιωνίου ζωής χάριν του θαύματος που ενεργήθη. Ο άγιος Μαρτίνος, επίσκοπος Φραγκίας, όδευε προς επίσκεψη χώρας που κατοικούσαν ειδωλολάτρες για να διδάξει τον Χριστιανισμό. Στον δρόμο συνάντησε έναν από τους κατοίκους της χώρας, ο οποίος καθόταν πάνω στο νεκρό ονάριό του και συλλογιζόταν το πόσο μάταια ήταν η διδασκαλία των Χριστιανών. Δεν μπορούσε να κατανοήσει το πώς του νεκρού ανθρώπου το σώμα, που θα φθαρεί στη γη, είναι δυνατόν να αναστηθεί άφθαρτο. Ο άγιος του μίλησε για την παντοδυναμία του Θεού και ο ειδωλολάτρης ζήτησε, για να πιστέψει, να αναστηθεί το ονάριό του. Παρ' όλο που ο άγιος του δίδαξε ότι μόνο οι άνθρωποι έρχονται σε κρίση και ανασταίνονται και όχι τα άλογα ζώα, ο ειδωλολάτρης επέμενε να αναστηθεί το ονάριό του για να πεισθεί. Ο άγιος Μαρτίνος έστρεψε το βλέμμα του προς τον ουρανό, ύψωσε τα χέρια του και προσευχήθηκε: «Κύριε ο Θεός μου, ο αίτιος σωτηρίας γενόμενος πάσιν ανθρώποις, ανάστησον και τούτο το ζώον, προς επιστροφήν και επίγνωσιν του ανθρώπου τούτου, διότι δια τούτου του θαύματος θέλει γνωρίσει την παντοδυναμίαν σου και πιστεύσει εις σε». Το ονάριο αμέσως αναστήθηκε και περπάτησε. Το θαύμα αυτό είχε ως αποτέλεσμα να πιστέψουν και να βαπτισθούν Χριστιανοί όλοι οι κάτοικοι εκείνης της χώρας17.

Τον άγιο Μόδεστο, πατριάρχη Ιεροσολύμων, αξίωσε ο Θεός να ενεργήσει άπειρα θαύματα Μεταξύ τούτων λέγεται πως όταν τα ζώα κάποιου Ιεροσολυμίτη ψόφησαν από το νερό πηγής που δηλητηρίασε φίδι, συνεργεία του δαίμονος, ο άγιος, μετά από προσευχή , τα ανέστησε, θανάτωσε το φίδι και φανέρωσε τον δαίμονα στους παρευρισκομένους18. Άλλωστε πάλι διερχόμενος το κέντρο της Ιερουσαλήμ συνάντησε φτωχό να θρηνεί την δυστυχία του, επειδή ψόφησε ο μόσχος του. Ο Μόδεστος τον λυπήθηκε και, αφού προσευχήθηκε, ανέστησε το ζώο. Η φήμη των θαυμάτων του διαδίδονταν στην πόλη πιστοποιώντας την αγιότητα του αρχιεπισκόπου και τη χάρη που έλαβε από τον Θεό19. Τα θαύματα ανάστασης οδήγησαν Ιουδαίους στην πίστη στο πρόσωπο του Ιησού, στο όνομα του οποίου επιτελούνταν φανερώνοντας την θεία Του δόξα, έγιναν όμως η αιτία να κατηγορηθεί ο άγιος ως μάγος, να συλληφθεί και να μαρτυρήσει (335μ.Χ.). Ο άγιος Μόδεστος θεωρείται προστάτης των γεωργών και ιατρός των ζώων.

Ο άγιος Σίλβεστρος, πάπας Ρώμης, σύμφωνα με την παράδοση κατήχησε και βάπτισε τον Μ. Κωνσταντίνο. Οι Εβραίοι κατηγόρησαν στη μητέρα του Μ. Κωνσταντίνου, την αγία Ελένη, τον άγιο ως υπεύθυνο της πλάνης του Χριστιανισμού, στην οποία είχε πέσει ο Κωνσταντίνος. Ο βασιλιάς ζήτησε από τη μητέρα του να έλθει στη Ρώμη συνοδευομένη από τους σοφώτερους διδασκάλους των Εβραίων, με σκοπό να διαλεχθούν με τους Χριστιανούς επισκόπους. Ανάμεσα στους Φαρισαίους, που πήγαν στη Ρώμη, ήταν ένας μάγος ο Ζαμβρής. Ο άγιος Σίλβεστρος διαλέχθηκε μαζί τους και επειδή τους κατατρόπωσε, ο Ζαμβρής ζήτησε από τον βασιλιά να αποδείξουν τη δύναμη του Θεού τους με έργα. Παρακάλεσε και έφεραν μπροστά του τον αγριώτερο ταύρο. Ισχυρίστηκε μάλιστα ότι ο Θεός του φανέρωσε μαγικές λέξεις, με τις οποίες μπορούσε να θανατώσει το ζώο και προκάλεσε τον άγιο να φανερώσει τη δύναμη του Θεού του κατά τον ίδιο τρόπο. Ο Ζαμβρής, λοιπόν, με έπαρση πλησίασε τον ταύρο, ψιθύρισε τις μαγικές του λέξεις και αμέσως το ζώο έπεσε νεκρό. Οι Ιουδαίοι χάρηκαν και περιγελούσαν τον άγιο. Ο Σίλβεστρος ανέβηκε σε τόπο υψηλό και, αφού πρώτα κήρυξε ότι ο Ιησούς Χριστός γιατρεύει κάθε ασθένεια, εγείρει νεκρούς και δεν δίνει τον θάνατο, ζήτησε από τον Ζαμβρή να αναστήσει το ζώο, για πιστεύσουν στο θεό του. Ο μάγος όμως δήλωσε μπροστά στο βασιλιά την αδυναμία του να κάμει κάτι τέτοιο. Ενώ ο άγιος βεβαίωσε ότι, επικαλούμενος το όνομα του Ιησού Χριστού, θα το αναστήσει. Οι Ιουδαίοι υποσχέθηκαν να πιστέψουν στον Χριστό, αν συμβεί κάτι τέτοιο, νομίζοντας αυτό ως αδύνατο να επιτευχθεί. Τότε ο άγιος γονάτισε, ύψωσε προς τον ουρανό τα χέρια του και τα μάτια του και προσευχήθηκε κλαίγοντας. Έπειτα σηκώθηκε και μεγαλόφωνα παρακάλεσε τον Ιησού Χριστό να αναστήσει το ζώο, για να πιστεύσουν όλοι οι παρευρισκόμενοι. Στη συνέχεια στράφηκε προς τον ταύρο και του φώναξε, στο όνομα του Ιησού Χριστού, να σηκωθεί και να ημερεύσει. Ο ταύρος σηκώθηκε και ο άγιος τον ελευθέρωσε. Οι Ιουδαίοι και οι άρχοντες, πέφτοντας στα πόδια του αγίου, ζητούσαν να τους βαπτίσει. Ομοίως προσκύνησαν τον άγιο ο βασιλιάς και η βασίλισσα. Ο άγιος Σίλβεστρος, αφού κατήχησε Ιουδαίους και ειδωλολάτρες, τους βάπτισε Χριστιανούς20.

Σκοπός επιτέλεσης των θαυμάτων ανάστασης ζώων

Ο ρόλος του θαύματος21, είναι βασικής και ουσιώδους σημασίας. Η σπουδαιότητα του ρόλου του έγκειται στο ότι το θαύμα αποδεικνύει ότι ο Χριστιανισμός δεν είναι κάποια υποκειμενική θρησκευτική εμπειρία, αλλά η ίδια η παρουσία του Θεού στην ιστορία, το θαύμα καθιστά ευληπτότερη την είσοδο του κόσμου στη Θεία Αποκάλυψη. Τα θαύματα επισυμβαίνουν χάριν ακριβώς τονισμού της αγάπης του δημιουργού και έλξεως της προσοχής του ανθρώπου προς το σχέδιο της σωτηρίας αυτού. Η ουσία του θαύματος δεν έγκειται στο καταπληκτικό του γεγονότος καθ' εαυτό, αλλά στο ότι το θαύμα οδηγεί σε συνάντηση μετά του Θείου.

Τα θαύματα ανάστασης ζώων, που προαναφέρθησαν, ενεργούνται με σκοπό να ωθήσουν η να στηρίξουν στην προς τον Χριστό πίστη, στο όνομα του οποίου επιτελούνται φανερώνοντας την θεία Του δόξα, συγχρόνως δε να φανερώσουν την ιδιότητα κι' αποστολή των αγίων, επιβεβαιώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο το περιεχόμενο της διδασκαλίας τους, της οποίας αποτελούν προϋπόθεση, συνύφανση και προέκταση. Η εσωτερική διάθεση και συγκεκριμένα η βούληση του ανθρώπου να δει το θαύμα αποτελεί σημείο αξιοπρόσεκτο για τον άγιο, ίσως μάλιστα αποτελεί την προϋπόθεση για την μετέπειτα πίστη του23. Το θαύμα συνιστά πρόκληση την δημιουργία του σπινθήρος της πίστεως. Ωστόσο η πίστη δεν εκβιάζεται δια του θαύματος, διότι τότε καθίσταται εξ απόψεως θρησκευτικής άνευ αξίας και ουσιαστικού περιεχομένου23, αλλά αποτελεί προσωπική απόφαση, η οποία οδηγεί στην ζωή της αληθείας, στην πλήρη προσοικείωση της εν Χριστώ απολυτρώσεως.

Οι αυτόπτες και αυτήκοοι μάρτυρες της θαυματουργίας των αγίων καλούνται δια της εμπειρίας του θαύματος να αποδεχθούν η να απορρίψουν τούτο, ως άτομα υπεύθυνα δια την ορθή εκτίμηση της πράξεως που τελέσθηκε υπερφυσικώς. Αναγκάζονται να πάρουν στάση θετική η αρνητική απέναντι στην πίστη των Χριστιανών. Τόσο προκλητικό είναι το θαύμα αφ' ενός ως προς το ανήκουστο του μεγέθους του και αφ' ετέρου λόγω της συνδεδεμένης με αυτό παραβιάσεως των επικρατούντων θρησκευτικών θεσμών, ώστε να μην είναι δυνατόν παρά να ταχθεί κανείς υπέρ η κατά του προσώπου που το ενεργεί. Με αποτέλεσμα κάποιοι να μένουν εγκλωβισμένοι στις κοινωνικές και θρησκευτικές τους δεσμεύσεις τους αρνούμενοι οποιανδήποτε μετατροπή, ενώ κάποιοι άλλοι να γίνονται κληρονόμοι της αιωνίου βασιλείας δεχόμενοι ως μόνον αληθινό Θεό τον Ιησού Χριστό.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Περί κατασκευής του ανθρώπου 2, PG 44, 133A.
2. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Εις την Εξαήμερον Ομ.6,1, PG 29, 117D-120A.
3. Πρωτοπρεσβυτέρου ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΖΗΣΗ, Η σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου,

[Πατερικά], Θεσσαλονίκη 19973, σελ. 67. Του ιδίου. «Ο σκοπός και η χρήση του κόσμου κατά τη διδασκαλία της Εκκλησίας», Πρακτικά Συμποσίου με θέμα Ορθοδοξία και φυσικό περιβάλλον (3-4 Απριλίου), Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 34.
4. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εις Γέν.Ομ.6,5-6, PG 53,60.Πρβλ. Πρωτοπρεσβυτέρου ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΖΗΣΗ, Η σωτηρία, ένθ' ανωτ.,σελ63. Του ιδίου, Ορθοδοξία και Οικολογία, [Καιρός], Θεσσαλονίκη 1994, σελ. 9. Βλ. σχετ. ΒΑΣ. ΓΙΟΥΛΤΣΗ, «Κοινωνικές συνέπειες της οικολογικής καταστροφής», Πρακτικά συμποσίου ένθ' ανωτ., σελ.53.
5. Γεν. 2,15.
6.
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Περί ψυχής και αναστάσεως, PG 46, 286 «Λέγεται φησί, παρά των σοφών μικρός τις είναι κόσμος ο άνθρωπος, ταύτα περιέχων εν εαυτώ τα στοιχεία οις το παν συμπεπλήρωται» και ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Περί των εν Χριστώ δύο θελημάτων 15, PG95, 144B «Ο άνθρωπος τοίνυν μικρόκοσμός εστιν, έχει γαρ και ψυχήν και σώμα, και μέσος έστηκε νου και ύλης, σύνδεσμος γαρ εστιν ορατής και αοράτου, ήτοι αισθητής τε και νοητής κτίσεως¨». Βλ. σχετ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΖΗΖΙΟΥΛΑ, μητροπολίτου Περγάμου, «Θεολογική θεώρηση του οικολογικού προβλήματος», Πρακτικά συμποσίου, ένθ' ανωτ., σελ 34. ΧΡ. ΒΑΝΤΣΟΥ, Η μέριμνα της Εκκλησίας για την προστασία του περιβαλλοντος, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 16.
7. Γεν. 1,31.
8.
Ρωμ. 8, 20 και 22,»τη γαρ ματαιότητι η κτίσις υπετάγη, ουχ εκούσα, αλλά δια τον υποτάξαντα, επ' ελπίδι», ¨οίδαμεν γαρ ότι η κτίσις στενάζει και συνωδίνει άχρι του νυν».
9.
ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγος Ηθικός 1,2, Sources Cretiennes 122 (1966) 190. Βλ. σχετ. ΣΩΤ. ΜΠΑΛΑΤΣΟΥΚΑ, Οι άγιοι και το φυσικό περιβάλλον, (Διδακτορική διατριβή) Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 51.
10. ΓΕΩΡ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, «Εκκλησία και οικολογική κρίση», Άνθρωπος και περιβάλλον, [Συνάντηση 3], Πάφος 1994, σελ. 59.
11. ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγος Ηθικός 1,2.3.4, Sources Cretiennes 122 (1966) 190-198.
12. ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, Περί διαφόρων αποριών των αγίων Διονυσίου και Γρηγορίου προς Θωμάν ηγιασμένον, PG 91, 1304D1308C.
13. Πρβλ. Πρωτοπρεσβυτέρου ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΖΗΣΗ, η σωτηρία, ένθ' ανωτ., σελ 139.
14. ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Νέον Εκλόγιον, σελ.137. ΜΑΤΘ. ΛΑΓΓΗ (εκδ.), Μέγας συναξαριστής, τόμ. ΙΑ', σελ. 402- 403.
15.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εις Ρωμαίους Ομιλ. 14, 4-5, PG 60, 529-530 «'Ελευθερωθήσεται γαρ', φυσίν, ‘από της δουλείας της φθοράς' , τουτέστιν, ουκέτι έσται φθαρτή, αλλά ακολουθήσει τη του σώματος ευμορφία

του σου. Ώσπερ γαρ γενομένου φθαρτού, γέγονε φθαρτή και αύτη, ούτως αφθάρτου καταστάντος και αυτή ακολουθήσει και έψεται πάλιν, όπερ ουν και δεικνύς επήγαγεν 'Εις την ελευθερίαν της δόξης των τέκνων του Θεού'». ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγος Ηθικός 1,5, Sources Cretiennes 122 (1966) 218, « Η γαρ άπασα κτίσις, ως είρηταί μοι πολλάκις, ανακαινισθείσα, συν αυτώ παραδείσω όλη γενομένη πνευματική, εις άυλον και άφθαρτον, άτρεπτόν τε και αΐδιον και νοερόν μετασκευασθήσεται οικητήριον».
16.
ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ, Μαρτύριον αγίου Γεωργίου του τροπαιοφόρου 20-21, PG 115, 156B-D. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β' ΑΥΤΟΚΡ., Μηνολόγιον 3, PG 117, 420B . ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,Λόγος εις τον άγιον Γεώργιον 35, PG 142, 333B. ΑΓΑΠΙΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, Νέος Παράδεισος , σελ. 125, Synax. CP, στ. 625. «Μαρτύριον αγίου Γεωργίου», Αγιορειτική Βιβλιοθήκη 21 (1956) 215-216. Μηναίον Απριλίου, σελ.95. AASS Aprilii III, σελ. 121. ΜΑΤΘ. ΛΑΓΓΗ, Μέγας Συναξαριστής, τομ. Δ' σελ. 476. ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Συναξαριστής, τομ. Β' σελ. 21. ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ,Συναξαριστής, τομ. Δ', σελ. 263. ΠΟΠΗ ΧΑΛΚΙΑ-ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Οι άγιοι Γεώργιοι, σελ. 26-27.
17. ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Νέον Εκλόγιον, σελ. 137. ΜΑΤΘ.ΛΑΓΓΗ, Μέγας Συναξαριστής, τομ. ΙΑ', σελ. 402-403.
18.
Μηναίον Δεκεμβρίου, σελ. 112. ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Συναξαριστής, τόμ. Β', σελ. 336.ΠΟΠΗ ΧΑΛΚΙΑ-ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Οι άγιοι της Χίου, σελ. 368. Νέον Χιακόν Λειμωνάριον, σελ. 165.
19. ΚΩΝ. ΔΟΥΚΑΚΗ, Μέγας Συναξαριστής, τόμ. Δ',σελ431. ΜΑΤΘ. ΛΑΓΓΗ, Μέγας Συναξαριστής, τόμ.ΙΒ', σελ. 522.
20.
ΑΓΑΠΙΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, Νέος Παράδεισος, σελ. 265-266. Βλ. σχετ. Synax.CP, στ. 366. . ΜΑΤΘ. ΛΑΓΓΗ, Μέγας Συναξαριστής, τόμ. Α', σελ. 73. ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Συναξαριστής, τόμ Γ', σελ.15.
21.
Για την θεολογική σημασία του θαύματος βλέπε σχετικές μελέτες: ΣΕΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ, Τα θαύματα του Κυρίου, Αθήνα 19402. ΑΘ. ΔΕΛΗΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Το θαύμα Συμβολή εις την σύγχρονον απολογητικήν του Χριστιανισμού, εν Αθήναις 1971. ΧΡ. ΚΑΡΑΚΟΛΗ. Η θεολογική σημασία των θαυμάτων στο κατά Ιωάννην ευαγγέλιο, Θεσσαλονίκη 1997. ΣΟΥΛΤ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Αναστάσεις νεκρών στους βίους των αγίων, [Διπλωματική εργασία], Θεσσαλονίκη 1998.
22.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΙΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ότι ουκ ακίνδυνον τοις ακροαταίς το σιγάν τα λεγόμενα εν Εκκλησία Ομ. PG 51, 106, 'Η γαρ των σημείων επίδειξις χειραγωγεί σε προς την της πίστεως θεωρίαν'.
23.
Αυτή την σημασία έχουν τα λόγια που απευθύνει ο Κύριος στον τυφλό εκ

γεννητής, Ιω 9,39: ‘Εις κρίμα εγώ εις τον κόσμον τούτον ήλθον, ίνα οι μη βλέποντες βλέπωσι και οι βλέποντες τυφλοί γένονται'.

(Πηγή: impantokratoros.gr)